

<https://doi.org/10.62837/2024.8.375>

**GULZAR MAMMADOVA**  
*Muğla Sıtkı Koçman Universiteti Ədəbiyyat Fakültəsi*  
*Yeni Türk Ədəbiyyatı,*  
*Doktorant-Türkiyə*  
**[gulzar198906@gmail.com](mailto:gulzar198906@gmail.com)**  
**ORCID: 0000-0003-3392-1984**

## **ÇİNGİZ ABDULLAYEV'İN “RƏZALƏTİN SON HƏDDİ” ROMANI VƏ BİR QATİLİN ANATOMİYASI**

### **Xülasə**

Ç. Abdullayev müasir Azərbaycan ədəbiyyatının tanınmış detektiv yazıçılarından biridir. O, bir çox romanlarında müxtəlif millətlərin kəşfiyyat təşkilatları arasında gedən mübarizədən, Rusiyadakı mafiya təşkilatların qeyri-qanuni fəaliyyətlərindən, cəmiyyətin yuxarı təbəqələrində baş verən bəzi cinayət və qətlərdən bəhs edir. Dronqo bir çox əsərlərində detektiv kimi müəmmarı həll edir. Bu məqalədə Ç. Abdullayevin “Rəzalətin Son Həddi” romanının kriminal personajı Hənifə Kravets qatil kimi təhlil edilib. Bu kontekstdə məqalədə onu uşaqlıqdan cinayətə sövq edən sosial və psixoloji səbəblər vurğulanıb. Nəticə olaraq müəyyən edilib ki, uşaqlıq illərində yaşadığı təcrid, təqib və təhqirlər, daha sonra çox gənc yaşlarında müharibəyə göndərilməsi, cəbhədə qarşılaşdığı şiddət, iş həyatında mafiya dəstələrinin təzyiqləri onu zorakılığa sövq edir. Bundan başqa, Hənifə Kravetsin ata tərəfdən müsəlman tatar, anası tərəfdən isə ukraynalı olması kimlik dilemması yaradıb və zaman-zaman sosial həyatda problemlər yaşamasına səbəb olub. Bütün bunlar romanın kriminal personajı Hənifə Kravetsdə ambisiyaya və nifrətə çevrilir. Vəzifə uğruna hər şeyi caiz görür. Bu məqalədə onun günahsız uşaqdan bir qatilə necə çevrilməsindən bəhs edilir.

**Açar sözlər:** Ç. Abdullayev, Rəzalətin Son Həddi, detektiv roman, kriminal, qatil.

Ç. Abdullayev müasir Azərbaycan ədəbiyyatının tanınmış detektiv yazıçılarından biridir. Detektiv hekayələrində o, ümumiyyətlə, kəşfiyyat orqanlarının münasibətlərinə, Rusiyadakı mafiya fəaliyyətlərinə, siyasi qətlər və ailə problemlərinə diqqət yetirir və daha çox cinayətin psixoloji və sosioloji səbəbləri üzərində dayanır. Abdullayevin bu mövzuda yazdığı romanlarından biri də “Rəzalətin Son Həddi”dir (2018). Onun bu romanındakı “sırr” Rusiya baş nazirinin müavini Nikolay Antonoviç Maltsevi kimin və niyə öldürdüydür. Müəllifin əksər romanlarının detektiv qəhrəmanı Dronqo, bu əsərdə qatilin arxasınca düşür və sonda günahkarı tapır. Bununla belə, qatilin kim olduğu sualı kontekstində Abdullayev müsəlman tatar ata ilə, ukraynalı bir ananın oğlu olan cinayətkar Hənifə Kravetsin həyat

hekayəsini danışır, onu uşaqlığından başlayaraq son qətlinə qədər şiddətə, cinayətə aparan psixoloji və sosioloji səbəblər üzərində uzun müddət dayanır. Bundan başqa əsərdə 1969-2004-cü illərdə Sovet İttifaqı və Rusiyada baş verən siyasi-ictimai proseslər, quldur dəstələri ilə olan münaqişələr, sosialist rejiminin süqutu ilə bağlı fikirlər və Əfqanıstan müharibəsi geniş şəkildə işıqlandırılır.

Romanın digər mühüm cəhəti də Hənifənin ata tərəfdən müsəlman tatar olması, onu bəzən milliyyətinə, dininə görə problemlərlə qarşı-qarşıya qoyur.

### **1. Uşaqlıq illəri: cinayətin psixoloji travmatik kökləri**

Əsərin əsas kriminal personajı Hənifə Kravetsdir. Romanın sonunda detektiv Dronqonun açıqladığı kimi, Rusiya baş nazirinin müavini Nikolay Antonoviç Maltsevi öldürən odur. Lakin bu, onun törətdiyi yeganə cinayət deyil. O əvvəllər Əfqanıstan müharibəsində iştirak edib, 7 qətl törədib və bəzi cinayətkar dəstələrlə əməkdaşlıq edib. Təbii ki, onu cinayətə sövq edən bəzi səbəblər var. İlk amillər onun uşaqlıqda yaşadığı bəzi mənfi hadisələrdir. Romana görə, Hənifə müsəlman tatar bir ata ilə ukraynalı ananın oğludur. O, 1969-cu ildə Rusiyanın Arsk vilayətində anadan olub. Ata Aydəmir Buşuyev tatar əsilli olduğu üçün oğluna Hənifə adını verib. Lakin onun evliliyi baş tutmur, başqa qadınla münasibət qurub həyat yoldaşından ayrılır və ailəsini tərk edərək Tacikistanda məskunlaşır. Bundan sonra oğul Hənifə atasızlıq, yoxsulluq və müsəlman tatar adı üzündən bəzi problemlərlə üzləşməyə başlayır. Birinci problem yoxsulluqdur. O, pulu olmadığından kiçik paltarlar geyinməyə məcbur qalır, bərbərə gedə bilmir, anası isə saçlarını yöndəmsiz qırır. Hənifə gülünc geyimləri və səliqəsiz kəsilən saçlarından ötrü məktəb yoldaşları tərəfindən məsxərəyə qoyulur və ona “Qırxıq” ləqəbi verilir. Romanda bu; “... *Orta boydan bir qədər hündür idi, saçları həmişə səliqəsiz vurulardı. Ana pula qənaət etmək üçün onun saçlarını evdə özü qırırdı. Yəqin elə buna görə ‘Qırxıq’ ləqəbi sanki onun boyuna biçilmişdi.*” (s. 49) sözləri ilə bildirilir.

Həmin illərdə o, adı Hənifə olduğu üçün çətinlik çəkir. İbtidai sinifdə müəlliminin adına görə onu qız zənn etməsi sinif yoldaşları tərəfindən ələ salınmasına səbəb olur. Əsərdə ad problemi və bu acınacaqlı vəziyyət belə ifadə olunur:

*“Hər şey hələ 1-ci sinifdən başlamışdı. Permdən gələn təzə müəllimə sinif jurnalını açıb şagirdlərin siyahısını oxuduğu vaxt. Və oxuyub, oxuyub gəlib çatmışdı “K” hərfinə. Başını qaldırmadan: ‘Hənifə Kravets qızlardan hansıdır?’- deyər soruşmuşdu. Cavabında sinifin bütün uşaqları ağız-ağıza verib gülüşmüşdü.”* (s. 44)

Lakin problemlər bununla da bitmir. Hənifə məktəb illərində arabitərəfliyə məruz qalır. Buna səbəb məktəbdə bəzi uşaqların bacısı Məleykəyə qarşı sözlü və zorakı təzyiq göstərməsidir. Nəticədə bu hadisələr anası Anna Kravetsi narahat edir, o, həmin şəhərdə yaşaya bilməyəcəklərini anlayır, ikinci dəfə evlənir və Kazana köçür. Hənifə ömrü boyu Bəşər adlı oğlanın bacısına sataşmasını, onu təhqir etməsini, ələ salmasını heç vaxt unuda bilmir. Əslində, o dövrdə yaşadığı hadisələrin

ruhunda yaratdığı iztirab və dərin nifrət romanda illər sonra doğulduğu Arska gələndə belə ifadə olunur:

*“Gəzə-gəzə gəlib bir vaxtlar oxuduğu məktəbə çıxdı. Hər səhər bu lənətə gəlmiş binaya getməyə məcbur olurdu. Bu binada onu ələ salır, ona ‘Qırxıq’ deyirdilər. Onun ailəsinin kasıblığına, yamaqlı şalvarına, onun balaca boyuna gülürdülər. Bacısına neçə-neçə şəhvət dolu göz zillənirdi, bir yerdə məktəbdən qayıdanda onları alçaldırdılar, lağa qoyurdular. Onları bir yerdə görəndə ‘Qırxıq və gözəlçə’ deyirdilər. Və Məleykə neçə dəfə səsini içinə qısıb ağlamışdı. Özündən böyük qardaşını məyus etmək istəməyib üçün ağlamışdı.”* (s. 129)

Uşaqlıqda atasızlıq, yoxsulluq, adına lağ edilməsi, incidilməsi Hənifədə nifrət hissi doğurur, sonralar onu zorakılığa sövq edir. Qəhrəman illər sonra doğulduğu Arska qayıdanda içindəki kin və intiqam daha da böyüyür və uşaq ikən ona daim zülm edən Bəşəri öldürür (s. 132). Bu qətl onu *“İlk dəfə idi [ki] özünü bu qədər rahat hissedirdi.”* (s. 132) cümləsində də deyildiyi kimi, ruhən yüngülləşdirmiş və içindəki kini tökmüşdür. Bütün bunlar onu göstərir ki, uşaqlıq illərində aldığı bəzi travmalar Hənifəni cinayətə və zorakılığa yönəldən amillərdən biri olub. Əslində S. Freyd əsərlərində uşaqlıq dövründə yaşanan bəzi neqativlərin insanların zorakılığa meyl etməsində rol oynadığını bildirir (Gökulu, 2019: 1482).

Uşaqlıq illərində məruz qaldığı hadisələr Hənifənin təhsil həyatına da mənfi təsir göstərir. Bu səbəbdən özünü təhsilə həsr edə bilmir və universitet imtahanlarında uğur qazana bilmir, 18 yaşında orduya çağırılır, əvvəlcə Daşkəndə, üç ay sonra isə döyüş bölgəsinə, Əfqanıstanın Qunduz şəhərinə göndərilir.

## **2. Əfqanıstan: müharibə-zorakılıq və bir qatilin doğuşu**

Hənifənin Arskda uşaqlıq illərində qarşılaşdığı zülm, yadlaşma, təcrid kimi problemlər əsgərlik illərində də müxtəlif formalarda davam edir. Anasının soyadına baxmayaraq, o, müsəlman tatarıdır və romandakı; *“Anasının ukraynalı soyadını daşımağına baxmayaraq, o, milliyyətcə tatar idi və heç kəsə sirr deyil ki, Əfqanıstana ilk növbədə milli kadrları göndərirdilər. Əfqanıstana müsəlman respublikaları və regionlarından olan uşaqların göndərilməsi ilə bağlı Sovet İttifaqındakı bütün hərbi komissarlıqlara şifahi tapşırıq verilmişdi. Hətta xüsusi müsəlman batalyonları yaradılmışdı...”* (s. 74) cümlələrindən də məlum olduğu kimi, birinci növbədə o, Əfqanıstana göndərilmişdir, çünki o illərdə Sovet İttifaqında Əfqanıstana ilk olaraq müsəlmanların göndərilməsi haqqında qərar qəbul edilmişdir. Hənifə də daxil olmaqla 30 nəfərlik qrupun yarısı Orta Asiyadan, digər yarısı isə Slavyan ölkələrindən olan əsgərlərdir. Lakin onun ukraynalı soyadı orta asiyalıların, tatar adının isə slavyanların xoşuna gəlmir. O, milliyyətinə görə bəzən hər iki qrup tərəfindən kənarlaşdırılır (s. 76). Lakin ümumi düşmənə qarşı döyüşmək və ölümə üz-üzə gəlmək onlar arasındakı milli fərqləri nisbətən unutturur.

Şübhəsiz ki, on səkkiz yaşındakı gəncin müharibədə qarşılaşdığı şiddət, psixologiyasına da təsir edir. Məsələn, müharibə zamanı iki dostu ilə birlikdə əsir düşməsi, silahdaşı Qalimovun boğazının gözünün qabağında kəsilərək öldürülməsi, digər dostu Aleksey Popova işgəncə edilməsi və müharibədə ilk qətlini qəzəbdən törətməsi, onda mənəvi sarsıntılara və böyük qəzəb partlayışına səbəb olan hadisələrdir.

Əslində, onun ilk qətləli zamanı göstərdiyi davranışı -düşməni acgözlüklə və vəhşicəsinə boğması- içindəki böyük qəzəbin əksi olaraq diqqət çəkir. Amma bu onun qəzəbini soyutmur. 1989-cu ilin fevralında sovet ordusu Əfqanıstandan yavaş-yavaş geri çəkilərkən Hənifə yenidən Qalimovun öldürüldüyü yerə gedir. Onu ora aparən içindəki kin və nifrətdir. Bu kinlə iki əfqan mücahidini və günahsız qoca ilə qızını öldürür (səh. 81).

Bütün bunlar, Hənifənin uşaqlıqda və müharibədə yaşadığı travmalar üzündən böyük bir qəzəb və zorakılıq burulğanına düşdüyünü və içindəki qatilin ortaya çıxdığını göstərir. Amma bu beş qətl onun üçün yalnız başlanğıcdır. O, sonrakı illərdə daha da aqressivləşəcəkdir.

### **3. Qəzəb, qisas və davam edən cinayətlər**

Hənifə iki əfqan mülki vətəndaşı öldürdüyü üçün Özbəkistanda həbsdədir. Adı müsəlman olduğu üçün onu orada Məmməd Bakinski adında məşhur bir məhbus qoruyur. 1989-cu ildə azadlığa buraxılır və atasını görmək üçün Düşənbəyə gedir. Lakin atası Aydın oğlunu tanımır, üstəlik o, tikintidən yıxılaraq əlil olub. Ehtimal ki, atasının acınacaqlı halı Hənifəni də təsirləndirir. Özünü tanıtmadan ordan ayrılır və uşaqlıq illərini keçirdiyi Arska gəlir. Şəhərə ayaq basan kimi həyatında dərin izlər buraxan uşaqlıq günlərini, oxuduğu məktəbin yanından keçərkən bir vaxtlar ona qoyduqları “Qırxıq” ləqəbini, yaşlıları tərəfindən döyülmələrini, ailəsinin yoxsulluğunu, geyiminə görə məsxərəyə qoyulmasını və böyük bacısına edilən əxlaqsız hərəkətləri xatırlayır (səh. 129). Keçmişi xatırladıqca ruhunun dərinliklərində böyük ağrılar hiss edir, intiqam hissi yüksəlir. Şübhəsiz ki, bu xatirələr onun psixi vəziyyətini əks etdirir və göstərir ki, o günlərdə yaşadığı təcrid, təqib və təhqirlər onun zorakılığa, cinayətə meyl etməsinə səbəb olub. İçindəki qəzəb alovlanır və eynilə Əfqanıstanda olduğu kimi zorakılığa çevrilir. Bu psixologiya ilə o, uşaqlıq illərində onu və bacısını incidən Bəşəri, “*Yerdən bir daş götürüb illər əvvəl az qala ilin hər günü ona cəhənnəm işgəncəsi yaşadan adamı haqla[yır].*” (s. 131). Görünür, uşaqlıqda qarşılaşdığı zorakılıq onu zamanla qəddar və aqressiv bir insana çevirir.

### **4. Qeyri-qanuni dəstələr: şəxsiyyət dəyişikliyi və yüksəlmək üçün ambisiya**

Hənifə sonra dolanışığını təmin etmək üçün bir müddət çamadan ticarəti ilə məşğul olur. Türkiyədən tekstil materialları gətirib satır. Bu arada o, Politexnik Universitetinin qiyabi proqramına daxil olur. 1994-cü ildə dostundan ona qalan mağazanı işlədir. Lakin “Qaqaşlar” adlı dəstələr mağazasına dadanır və ondan külli

miqdarda xərək tələb edirlər. O, xərək verməmək üçün Kazandan Moskvaya silahlı adamlar gətirir və bəzən qanlı toqquşmalar baş verir; lakin belə davam edə bilməyəcəyini anlayıb (səh. 166-167) Düşənbəyə, atasının yanına gedir. Amma atası Aydəmir dünyasını dəyişir.

Hənifə dolanmaq və həyata tutunmaq məcburiyyətindədir, amma bilir ki, Rusiyada əsl kimliyi və müsəlman adı ilə yüksələ bilməz. Bu səbəbdən adını, saç düzümünü dəyişir, saqqalını kəsdirir və Moskvanın başqa bir yerinə köçür. O, indi öz çevrəsində Gennadi Lvoviç Buşuyev kimi tanınır. Hənifə fiziki cəhətdən dəyişsə də, içindəki nifrət və hərəslilik artmağa davam edir. Çünki o, həyatında həmişə kənarlaşdırıldığı qənaətindədir. Bu qəzəb və yüksəlmək həvəsi ilə o, gələcəkdə yenə cinayətlər törədəcək.

Gənc Sankt-Peterburqda filialı olan bir Alman şirkətində işə düzəlir. O, taleyinin dəyişəcəyinə ümid edir. Amma bu dəfə bacısı Məleykənin problemləri ilə məşğul olmaq məcburiyyətində qalır. Məleykə ailəlidir, lakin yaşadığı problemlərə görə boşanır və bir uşaqla ana evinə qayıdır, sonra ikinci dəfə ailə qurur. Lakin bu evliliyi də alınmır, iki uşağını itirir və xəstəxanada müalicə alır. Həkimlər gənc qadının uşağı düşürməsinə ərinin narkotikdən istifadə etməsi ilə əlaqələndirirlər. Nəhayət, Hənifə bacısının vəziyyətinə görə məsuliyyət daşıdığı əri İlqarın qətlini qəza kimi göstərərək öldürür (s. 183-184). Bu, onun yeddinci qətlidir.

Bacısının ərinə aradan götürəndən sonra Hənifə işinə qayıdır və gecə-gündüz işləyir. İndi məzlumluqdan, kasıb həyatdan, sıxıntılardan xilas olmaq istəyir. Qısa müddətdə işlədiyi şirkətin ən hörmətli və sevilən adamlarından birinə çevrilir. Bu arada o, Moskva Dövlət Universitetinin biologiya fakültəsini bitirmiş Katya Maltsevlə tanış olur. Gənc qadın Rusiya baş nazirinin müavini Nikolay Antonoviç Maltsevin qızıdır. İki gənc ailə qurur. Bu, sevgi evliliyi deyil, əksinə, Hənifənin yüksəlmək arzusunun nəticəsidir. Ömrü boyu yoxsulluq içində yaşayan gənc bu yolda uğur pillələrində tez yüksəlmək arzusundadır. Əslində o, bu arzularını həyata keçirir. Qaynatası Maltsevin dəstəyi ilə o, Rabitə müdirlüyünün idarə rəisi vəzifəsinə təyin edilir. Bu prosesdə o, yavaş-yavaş köhnə kasıb həyatını unudur və zənginliyin verdiyi bütün imkanlardan böyük bir məmnuniyyətlə istifadə edir.

Əvvəlki həyatında qadınlara maraq göstərməyən Hənifə yeni həyatında nikahdankənar əlaqələr yaşamağa başlayır. Onlardan biri də Maltsevin işlədiyi qurumun katibəsi Veronika Rıdvanovadır. Üstəlik, o, Rabitə İdarəsinin rəisi vəzifəsi ilə də qane olmur, bu dəfə baş nazirin müavini vəzifəsini qaynatasından istəyir. Maltsev kürəkənin başqa qadınla qızına xəyanət etdiyini biləndə reaksiya verir.

Həyatda yüksəlmək həvəsi ilə tutuşan Hənifə, qarşısına çıxan bütün maneələri nəyin bahasına olursa olsun aradan qaldırmaq niyyətindədir. Bu səbəbdən o, hətta qaynatasını da öldürməyi planlaşdırır və gizlicə qəhvəsinə zəhər qataraq onu öldürür. Bu, Hənifənin törətdiyi səkkizinci qətdir. Daha sonra ona qətlə köməklik edən sevgilisi Veronika Rıdvanovanı da iz buraxmamaq üçün tutduqu bir qatil tərəfindən öldürtür (səh. 111).

Romanın sonunda deyilən bu sözlər gəncin əhval-ruhiyyəsini ifadə edir:

*“Zəhləm gedir insanlardan (...) -niyə sevməliyəm insanları?  
İnsanlar məni alçaldıblar, yandırdıblar, nifrət ediblər. Niyə  
insanları sevməliyəm? İnsan sevgisi! Kim fikirləşib bunu? Hər kəs  
özünə cavabdehdir. Düşünən adamın şüarı belə olmalıdır.”*  
(Abdullayev, 2018: 250)

Bu sözlərdən də başa düşüldüyü kimi o, sevgisiz insandır; çünki ömür boyu insanların onu alçaltdığını, kənarlaşdırdığını, zülm etdiyini düşünür və buna görə də onlara nifrət edir. Göründüyü kimi, uşaqlıqda üzləşdiyi zorakılıqlar, təhqirlər, yoxsulluqlar, gənc yaşlarında cəbhəyə getməsi, daşdığı müsəlman kimliyi, iş həyatında güclülərin zəiflərə zülmü, qeyri-qanuni dəstələrin qarşısına çıxardığı çətinliklər Hənifəni sevgisiz, qəddar və kinli bir insana çevirir. İçindəki bu təcrid olunmuş və alçaldılmış hisslərlə əsl mənasında qəzəb partlayışı yaşayır, qalib gəlmək, yüksəlmək üçün hər yolu uyğun görür, hətta qayınatasını da öldürür...

Romanın sonunda Abdullayevin məşhur detektivi Dronqo, Nikolay Antonoviç Maltsevin qətlini, bununla da oxuyucunu cəlb edən “müəmma”-nı açır və qatilin Hənifə olduğunu sübut edir.

### Nəticə

Əslində, Abdullayevin “Rəzalətin Son Həddi” əsəri ilk baxışdan klassik “whodoit” (kim edib) romanı kimi görünür. Çünki Rusiyada tanınmış dövlət xadimi Nikolay Antonoviç Maltsev qətlə yetirilir və məşhur detektiv Dronqo qatilin arxasınca gedir. Sırr aydındır: Maltsevin qatili kimdir? Müəllif bu kontekstdə romanın kriminal personajı, ata tərəfdən müsəlman tatar olan Hənifə Kravets üzərində dayanır və onun 1969-cu ildə anadan olmasından, son qətlinə qədərki həyat hekayəsini danışır.

Bu kontekstdə o, Arskdakı uşaqlığından, Əfqanıstan müharibəsi zamanı yaşadıklarından, Sovet İttifaqının dağılmasından sonrakı həyatından, şəxsiyyətini dəyişdirərək uğur pillələrini necə tez qalxmasından bəhs edir. Bununla da o, qəhrəmanını cinayətə sövq edən psixoloji və sosioloji səbəbləri ortaya qoyur. Şübhəsiz ki, uşaqlıq illərində aldığı travmalarla yanaşı, Sovetlər İttifaqında, sonra isə Rusiyada yaşanan siyasi-ictimai problemlər Hənifəni cinayətə sövq edən başlıca amillərdir. Bu kontekstdə Abdullayev Sovet İttifaqının dağılması zamanı və ondan sonrakı siyasi və ictimai həyatdan da bölmələr təqdim edir.

### MƏNBƏ

Abdullayev, Ç. (2018). “Rəzalətin Son Həddi”, TEAS Press Nəşriyyat Evi: Bakı.  
Gökulu, G. (2019). “Suç Kuramları: Biyolojik Ve Psikolojik Yaklaşımlar: Eleştirel Bir Değerlendirme”. *Turkish Studies Social Sciences*. 14 (4), 1471-1488, DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.23004>

**GULZAR MAMMADOVA**

**CHINGIZ ABDULLAYEV'S NOVEL THE "THE LAST LIMIT OF  
DISGRACE" AND ANATOMY OF A KILLER  
SUMMARY**

Ç. Abdullayev is one of the well-known detective writers of contemporary Azerbaijani literature. In many of his novels, he deals with the struggle between intelligence organizations of different nations, the illegal activities of mafia organizations in Russia, and some crimes and murders in the upper layers of society. In many of his works, Dronqo solves the enigma as a detective. In this article, Hənifə Kravets, the criminal character in Abdullayev's novel *Rəzalətin Son Həddi* was analyzed as a murderer. In this context, the social and psychological reasons that pushed him to crime since childhood were emphasized. As a result, it was determined that the exclusion, harassment and humiliation he experienced in his childhood, then being sent to war at a very young age, the violence he encountered at the front, and the pressure of mafia gangs in his business life led him to violence. In addition, the fact that Hənifə Kravets was a Muslim Tatar on his father's side and a Ukrainian on his mother's side created an identity dilemma and caused him to experience problems in social life from time to time. All of this turns into ambition and hatred in the criminal character of the novel, Hənifə Kravets. He sees everything as permissible for the sake of position. This article discusses how he turned from an innocent child into a murderer.

**Key words:** Ç. Abdullayev, *Rəzalətin Son Həddi*, detective novel, crime, criminal, Hənifə Kravets.

**ГУЛЗАР МАММАДОВА**

**РОМАН ЧИНГИЗА АБДУЛЛАЕВА «ПОСЛЕДНИЙ ЭТАП  
ПОЗОРА» И АНАТОМИЯ УБИЙЦЫ  
РЕЗЮМЕ**

Ч. Абдуллаев – один из известных полицейских писателей современной Азербайджанской литературы. Многие его романы посвящены борьбе между разведывательными организациями разных народов, незаконной деятельности мафиозных организаций в России, некоторым преступлениям и убийствам в высших слоях общества. Во многих произведениях автора Дронго разгадывает тайны как сыщик. В этой статье Ч. Ханифа Кравец, преступный персонаж романа Абдуллаева «Конец славы», рассматривался как убийца. При этом подчеркиваются социальные и психологические причины, которые с детства

толкали его на совершение преступлений. В результате было установлено, что остракизм, преследования и презрение, которые он пережил в детстве, а затем был отправлен на войну в очень молодом возрасте, насилие, с которым он столкнулся на фронте, и давление мафиозных банд в его трудовой жизни привели к тому, что его к насилию. Кроме того, тот факт, что Ханифа Кравец является татаркой-мусульманкой по отцовской линии и украинкой по материнской линии, создал дилемму идентичности, из-за которой время от времени у нее возникают проблемы в общественной жизни. Все это оборачивается честолубием и ненавистью у Ханифы Кравец, криминального героя романа. Он считает все дозволенным ради своего статуса и положения. В этой статье рассказывается о том, как он из невинного ребенка превратился в убийцу.

**Ключевые слова:** Ч. Абдуллаев, Последний этап позора, полицейский роман, криминал, преступница, Ханифа Кравец.

**Redaksiyaya daxil olma tarixi: 10.08.2024**

**Çapa qəbul olunma tarixi: 30.08.2024**

**Rəyçi: professor DR. Alaattin Karaca  
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur**